

Ontološki temelji Janžekovičeve etike (vsebinski povzetek treh samostojnih študij)

PRIMOŽ VRESNIK

Teološka misel slovenskega bogoslovca in modroslovca Janeza Janžekoviča se je kalila v tradiciji tomizma in opogumljala s personalizmom. Pokrajina ob Dravi, pri Ptujju, kjer se je rodil v začetku tega stoletja, mu je po besedah dr. Rafka Valenčiča vtisnila pečat človeške in strokovne širine. Med leti 1922-1929 se je med študijskim bivanjem v Parizu srečal z Jacquesom Maritainom, z enim izmed največjih krščanskih borcev za človekove pravice in zagovornikom civilne družbe, ki cerkve ni razumel kot razsodnika, temveč kot subjekt civilne družbe, katerega poslanstvo je zaznamovano z eshatologijo, pravostjo ter skrbjo za dialog z drugače mislečimi. Iz pedagoško-didaktičnega vidika je Maritain zelo vplival na Janžekovičevo filozofsko skladnjo in slog poučevanja: težje umljiva teoretična mesta sta bogoslovca znala posredovati nazorno, kar se da poljudno ter tekoče. Janez Janžekovič je slovenski jezik in filozofsko stroko obogatil z izvirnimi filozofskimi izrazoslovjem in s tem nadaljeval Vebrovo tradicijo ne samo sodelovanja grških in nemških filozofskih terminov, ampak predvsem ustvarjanja novih filozofskih besed in konceptov. Prav tako kakor Maritain je cerkev doumel kot civilni subjekt, zanj ni poklicana za razsodnika pri urejanju zemeljskih zadev, ima pa pravico, da se socialno angažira in idejno mobilizira. Cerkev mora biti najprej znamenje evangelijske poti in glasnik socialne pravičnosti. Angažma socialne pravičnosti pa ni nujno političen akt za Maritaina in tudi Janžekoviča, človek ni samo družbeno bitje, ampak bitje, zmožno transcendence. Jacques Maritain je sodobnega smrtnika razbremenil zgolj politične vloge, saj podobno kot ameriški sociolog Mills ugotavlja, kako večina ljudi ni empirično udeležena v aktualni politiki, to pa ne pomeni pasivnosti, saj ljudje po njegovem želimo odločati o socialnih in ekoloških vprašanjih, toda na civilni ravni. Ko Kristus razodene Ponciju Pilatu, da njegovo kraljestvo ni od tega sveta, z drugimi besedami pove: sem tudi državljani Vesolja, ne samo zemlje, kot sin človekov nosim v sebi zmožnost preseči snovno in se lahko združim z onkrajnsnovnim oziroma z nečem večjim od mene samega. Tu pa je odprta pot povezave med etiko in ontologijo. Človek je za Janeza Janžekoviča v konkretnem generičnem pomenu tudi družinsko in narodnostno bitje, poleg tega pa bitje, kakor sem že zapisal, zmožno transcendence. Mislec se ni toliko posvetil krščanskemu pojmovanju transcendence, kolikor narodnostni problematiki, ta je poleg etike pri njem najbolj razvita. Janžekovičeva filozofska skladnja se vrti v filozofskem trikotniku, ki ga sestavljajo narod, etika ter ontologija. Teolog se je torej posvečal zlasti etiki in to v tesni zvezi z vprašanjem naroda in njegovega obstoja in to pred desetletji, ko je pomenilo vsako resno ukvarjanje z nacionalno problematiko že rušenje jugoslovanske federacije. Čar njegove filozofske misli je tudi v tem, ker v marksizmu ne vidi več vulgarnega materializma, ampak eshatološko razpoložen nazor, ki pod krinko zgodovinskega materializma ne more skriti evangelijskih pričakovanj. Podobno kot marksist Ernest Bloch tudi prelat Janez Janžekovič vidi v marksizmu materialistično varianto evangelija, točneje rečeno: marksizem je nazor, ki se v antropološkem pogledu odvíja v judovskem mediju, saj pričakuje socialno pravično družbo in iz etičnega zornega kota govori jezik desetih božjih zapovedi. V slovenskem prostoru si je prelat Janžekovič prizadeval za pobožno misel, ki bi se otrešla fanatizma in provincialnih vsebin. V zgodovino slovenske teologije se je zapisal predvsem kot

preučevalec naroda in etike, prizadevanje, da bi se katoličani in marksisti sporazumeli, vse do danes ni uspelo. To pa je bila filozofova največja želja. Ko je presojal dosežke slovenskega modroslovja, je to počel najprej iz etičnih razlogov, kajti slovensko modroslovje po njegovem v primerjavi z modroslovjem drugih narodov premore veliko eklektičnega družboslovja in humanizma, medtem ko je izvirnih, nadarjenih mislecev zelo malo. Dotikal se je vprašanja slovenske inteligence in narodne identitete ne zaradi nacionalističnih nagibov, ampak zaradi zrelega patriotizma - zanj je narodova identiteta resno etično in zgodovinsko vprašanje, ne pa teren za regionalistične ali lokalpatriotistične sentimentalne izlive. Bogoslovec je filozofski samorastnik in kot takšnega ga v vseh treh samostojnih študijah obravnavam.